

Színház.

Felújítások a Nemzeti Színházban.

Gárdonyi: *Karácsonyi álom*; Hauptmann: *A bunda*.

Gárdonyi betlehemes játékát egy-azon évben mutatták be *A borral*, harmincegy esztendeje. Frissességüket egy emberöltő sem kezdte ki, amazét éppoly kevéssé, mint a műsoron sokkal többet élénk kerülő falusi történetét. Csakhogy a *Karácsonyi álom* tárgyánál fogva csakúgy a Szenteste időtájához van kötve, mint teszem a passiójátékok előadása a Nagyhét alkalmához. Ünnepi ajándéknál azonban a színház bármikor bizvást előveheti, ebből a szűzi tisztaságú, fitogtatás nélkül is mélyen magyar költői génusznak is valódi ünnepe támad, Gárdonyi nemes művészete ilyenkor újra meg újra hódít, s talán vétkes mulasztás is, hogy ezt az idők rozsdájával dacoló kincset most legutóbb kerek nyolc éven át a sűgőkönnyvek tékájában felejtették. Szabados Béla szép kísérezénéjének is kár ily sokáig a porosodó vezérkönyvben rekednie.

A felújítás nagyjából a régi, jó hagyományokhoz igazodott, Siklóssy Pál sem erőltetett holmi, ide nem való rendezői eredetieskedéseket, új és szerencsés leleményül csak a színpad állandó foglalatául szolgáló stílusos keretet kaptuk s azonfelül a sárközi népviselet vadvirágszínessége adott szemetgyönyörködtető köntöst a szereplőkre. Ezek közül Aczél Ilona nemes magatartású Máriája, Gál öregbirás Menyhért királya, Kürti pusztai nyugalmú számadója, Bartos jóízű aggastyánja és Ághy Erzsi falusi kacérja már régebről kedves ismerősünk. Csak Tücsök gyermeketeg lelke nem talált soha Uray egyéniségéhez s ma még kevésbé talál. Az újak közül Vaszary Piroska öreganyóját, Somogyi Erzsi elátkozott királykisasszonyát,

Hosszú Zoltán remek cigánystudiumát és Mihályfi Béla rangos Gáspár királyát teljes elismerés illeti meg.

*

Hauptmann hetvenedik születésnapjára a színház a *Crampton mester* föllevenítését ígerte, mely — ha drámaul nem tartozik is költőjének remekeihez — grandiózus főalakjával a nagy színészhumoristák becsvágyát mindig foglalkoztatni fogja. Rózsahegy-i vállalkozása elé is méltán nagy várakozással tekinthetünk Ujházi Ede örökében.

Az ígélet ígélet maradt, ünnepi hódolatul a műsoron szinte megszakítás nélkül szereplő *A bunda* előadása került élénk, néhány új közreműködéssel s Horváth Árpádnak a korábbi felfogást a könnyedebb, bohózatibb irány felé valamelyest meglazító rendezői elgondolása szerint. Hauptmann naturalista színeit a régiebb, keményebb színpadi stílus nyilván hívebben szolgálta, bár bizonyos az is, hogy e pompás tolvajkomédia eredeti formanyelve a maga korhoz kötöttségével valamelyest már eltompult. A multé az a porosz junker közizagztatás is, melynek itt Hauptmann metsző torzképét rajzolja, noha oly írói erővel, hogy szatírja az örökkévalóság színe előtt is megáll, csakúgy, mint a Gogoly *Revizoráé*, melynek művészileg halhatatlan csinovníkvilága a valóságban szintén rég a megfigyelés látatára alá merült.

A bundatolvaj mosónő gazdagon útrabocsátott, nagyszabású szerepe Fáy Szerénáról Aczél Ilonára szállt, ki szemmeláthatólag most ér művészpályája delelőjére. Képzeldereje, valódi kedélye, éles megfigyelése ezúttal is megtette a magáét, oly éber, mozgékony magatartással foglalta el a komédia középpontját, mint a pók a maga

hálójának őrhelyét. Csak lényének eredendő szeretetreméltósága enyhített talán a kelletténél valamivel többet a Hauptmann által gránitba gondolt alak spreedparti merevségén. A kerületi előljáró «es ist erreicht» hiúsága (megfelelő agyfogyatéék kíséretében) jól érvényesül Nagy Adorjának már régebről ismert tolmácsolásában, az ő hűséges árnyékát, az irnokot pedig a tehetséges Juhász segítette megérdemelt sikerre. Gál lármás és testi süket-sége mellett értelmi vakságban is szenvedő tőkepénczése az aprószeres művészet diadala. Vaszary Piroska csibész süldő lánykája friss és jóízű s a legtöbbször szintelen Gombaszögi Irén is ezúttal kellemesen tűnt fel a lusta cseléd rajzával. Végül a szélső karikatúrában most is a Bartosnak minden szorgalmas öntözgetés mellett is széduletesen szikkadtagyú községi szolgálja viszi el a pálmát; a kicsiben nagyotalkotás e remekéhez valóban csak a tulajdon Galagonya rendőre fogható, Shakespeare *Vízkeresztjében*.

A szabin nők elrablása.

A Schönthan-testvérek bohózata a Nemzeti Színházban.

Ezt a már vidéken is sokszorosan levitézlett, magyar Mucsába átplántált német «Possé»-t igazán csak a Szilveszter-éjre engedélyezhető mértékleszállítás juttathatta legelőkelőbb színpadunkra. A magyar átfestésen — kivált ilyen megkopott állapotában — rendre átüt a félszázada dívott, pongyolás-papucsos osztrák kedélyesség, mesebonyolítása — ha mindjárt egyikét csakugyan hálás bohózati fordulathoz vezet is — ma már áporodottan naiv, alakjai pedig egytől-egyig a nyolcvanas évek német élclapjainak típusorozatából való kivágatok. Az egy ripacsdirektor figurájában kering csak valamennyire melegebb vér, vagy legalább: ez alkalmas még ma is arra, hogy benne magát valamely valódi

kedélyű, színpadi szabadportyázásra hajlamos komikusszínész szélére kitombolja. Ez a frázisaival önmagát is áltató, másokat is megnyergelő Rettegi Fridolin most Rózsahegyi Kálmán jóvoltából szerencsés feltámadást ért. A művész a szélső bohózati stílus minden licenciájával bőségesen élve, a maga eredendő humorából még valami kedves és megható emberséget is kölcsönzött ennek a hivatásos Zuboly-nak. Vizvári Mariska is átszillogtatta a maga szeretereméltóságának aranyát a menthetetlenül rozsdásodó színpadi anyós-hagyományon. Mihályfi Béla mértéktartó komikumával, Timár vígjátéki könnyedségével tűnt ki. Hosszú Zoltán körülményes örmény bőrkereskedője pompás charge-figura. Egy kezdő színésznő, Rápolti Anna, most először kapott számottevő szerepet. Kedvessége ösztönösen valódi és eredeti, egész lényéből máris kiérezhetni az egyéniség ízét, beszéde is friss és példásan tiszta, csak a mozgása — különösen álló helyzetben a lábfejek tartása — szorul még némi jóakaratófegyelmezésre.

Egy asszony, aki tudja, mit akar.

L. Verneuil és A. Grünwald vígjátéka Oscar Straus zenéjével a Vígszínházban.

Amolyan áloperett, s amennyiben nem valódi, annyiban a megúnt és szokványossá lélektelenedett átlagon felül is emelkedik. A francia vígjáték-nagytermelő csillogó ügyessége túlságosan a bécsi kézen sem nehézkesegett el, egyes jelenetei — mint a levett udvarlók vidám együttese a második felvonásban — a legjobb francia vígjátéki iskolára vallanak, a bájos és szellemesen hangszerelt zene pedig szintén inkább a verneuil, mint a grünwaldi stílushoz simul. A téma: a még hódítóereje magaslatán zsarnokoskodó sztármamának elismerésméltóan leleményes és megindítóan «önfeláldozó» stratégiája leánya bol-

dogságáért, — bizonyára nem olyan, aminőről eddig is ne hallottunk volna már harangozni valamit. Ezek a ponyvapáthoszu mamák a színpadon sohasem fognak kihalni, valameddig gráciával hervadozó színésznők lesznek, kik egy-két évtizedes színpadi mult után önmagukat ilyenféle alakokban tudják legteljesebben kifejezni. Berlinben Fritzi Massary már százszorosozatot csinált ezzel az asszonnyal, aki tudja, mit akar, s nálunk Fedák Sári könnyen a nyomába juthat, mert amit akar, azt ő is tudja. Tagadhatatlanul jól és kedvesen tudja, játékában vannak mozzanatok, melyek színészi-
leg is teljes és megbecsülő figyelemre érdemesek: komolyabb hangjainak a valódibb lélekfedezete sem hiányzik. Csak arról tenne le valahára, hogy életkorára (nem a megszemélyesített alakéra, hanem a saját békebeliségére) lépten-nyomon célzásokat és a közönség felé irányított kötözködések szúrasson be a szerepébe. Az illuziókeltés színészi adományát neki bővebben és tartósabban mérték, mint akárhány pályatársának — miért áll be hát ő maga elsőnek ezt az illuziót meg-bolygatni? . . .

A vígszínháziak operettegyüttesül is helytállnak magukért, rendezés és minden egyéb szolgáltatás kellemes és takaros.

II. József császár.

Szomory *Dezső színműve a Magyar Színházban.*

A szerző Habsburg-trilógiájából hő-sénélfogva ez lehetne az, melyből valódi történelmi dráma támadna. A tehetséges és jószándékú ideológ, aki mindennel és mindenkivel szemben síkra száll emberboldogító elgondolásiáért s a végén a boldogításra szántakat elkeseredett ellenállásba, önmagát pedig benső meghasonlásba kergeti: valóban tragikai alak. Azt sem állíthatni, hogy Szomory mindez

íránt merőben érzéketlen, a hősével való lírai együttérzés éppúgy nem hiányzik belőle, mint az azáltal birokra hitt történelmi erőkkal szemben a tárgyilagos megértés: ezen az eleven dialektikai alapon kitűnő dráma is felépülhetne. Am Szomory minden, csak nem drámaépítő. A lelkek és elmék összecsapása elől sorjában kitér s ha mégsem kerülhet el efféle fordulót (mint teszem a császár és pápa vitáját), akkor szóáradatba fullasztja s nehezen elviselhető, öncélúvá piperézett operai szólamokká «hangszereli». A fő nála a már lezajlott események, elvi és szerelmi csalódások hangulati reflexe, melyből azonban egyéb, mint dekoratív prézsmítás úgyszólván sohasem várható. Olykor pedig, mintha pillanatokra ezt a gyászskántálást maga is megúnná, szövegében váratlanul és kelletlenül egy-egy kirívóan ízetlen, éppen nem fejedelmi, sőt egyenest bántóan demokratikus *vicc* felé is szelep nyílik.

A Nemzeti Színházban annak idején nagyobb sugallóereje volt az előadásnak, mert a szereplők a szódrapériák mögül valamivel mégis csak keményebb indulatokat villantottak felénk. E felújításban most a fuvoláé lett a vezetőszólam. Törzs Jenő — nyilván a szerzőnek engedve — valami beteges miszticizmusba mártotta a maga Josephusát, megokolatlan dallamvezetéssel hullámoztatta a mondanivalóját, a magyar urakkal szemben pedig heves kitörése szánalmas hisztérikus rohammá rongyolódott. Itt nem az elvi makacsság süvített, hanem a megtaposott idegek nyöszörögtek, ennek az uralkodónak nem a hajthatatlanságát bámultuk, hanem a betegségét sajnáltuk. Z. Molnár Kaunitzának halálhuhogásában is csak itt-ott lehetett megsejteni a roncsaiban is félelmeserejű kancellár körvonalait. Toronyi bölcs és higgadt pápája volt az együttes legigazibb értéke: e remekül beszélő színész ajkán még a

szomorýádák ág-bogai között is meg lehetett érezni a lélek szárnyverését. A kedvességével naivan s vakmerőn zsaroló Eleonóra alakja — kivált a Váradai Aranka felejthetetlenül szép és szellemes értelmezése után — erejét meghaladó feladatot rótt a gyönyörű megjelenésű Székely Lujzára. Legrosszabbul azonban ezúttal is a magyar főurak jártak, nekik az Izabella-téren határozottan kevés a szerencsájük. Már ugyancsak Szomorýnak *II. Lajos királyában* is kétségbe kellett esnünk küllemüknek ijesztő fogyatékoságán. S most a Burgba megint olyan Pálffyak, Forgáchok, Batthyányak és Berlint megugrató Hadikok viharzottak be, mintha egytől-egyik valamely testegyenészeti intézet prospektusából léptek volna ki, de a még — kezeletlenek oldaláról . . .

Magas Cé.

Lakatos László vígjátéka a Belvárosi Színházban.

Ha arra kívántatnék példa, minő az a színdarab, melyből a harmadik dimenzió, a mélységé, merőben hiányzik: habozás nélkül ezt választanám. Egy ujnyi nem sok, de az alakok lekébe itt még annyira sem juthatunk. Szerelmekről, női és művészi érvényesülésekről van itt szó s még hozzá mennyi szó! — de sem szenvedélynek, sem számításnak valahogyan nincs hitele, még annyi sem, amennyi a legszínpadibb *játék* fikciójához is elengedhetetlen. A báj- és életkorpresztizsére féltékeny s meghittebb érzések helyett csak híres magas céjét ápolgató operanékesnő a világ elől dugdossa külföldön tanuló felcseperedett leányát s mikor ez az olasz fürdőhelyen inkognitóban meglátogatja, egy fiatal vegyész-mérnök körül, akinek hol az érett báj, hol a bakfishamvasság a gyengéje, vetélytársul kerülnek szembe egymással. Csakhogy ők tudják, amit mások nem, hogy köztük ez mégsem

csak afféle «barátnői» ügyecske, mire a mama nagylelkűen visszakozik (különben is felmerülvén a láthatáron egy bugaci gavallér, búfeledtetőül), a kislány pedig az előlegezett nászéjszaka után a vegyész-mérnök oldalán ismét eltűnik a mama köreiből. Mindezen rengeteg szóbeszéd közt esik meg s hozzá mindenki a Lakatos László nyelvén beszél, olyanformán, ahogy ő szokott újságcikkeiben mélyenckedni mindenről és még valamiről. A helyzeteknek és jellemeknek még csak színező hatása sincs erre a rotációs-csevegésre, melynek élénkítését különösebben Jeritza Máriának, Németh Máriának s a többi sztárgázsiz Máriának ízetlenül sűrű emlegetése sem igen szolgálja.

A színház nagy odaadással támogatta a szerzőt, a főszerepet Honthy Hannára bízta, ki drámai feladatban is nem egyszer kitűnően bevált. Most némi túlbuzgalomba esett, a szövegében feleslegesen sokat aláhuzogatott, pedig az ilyen színpadi «ritkített szedés» könnyen a plasztika rovására megy. A fiatal Muráti Lilinek igen jó mozzanatai voltak, tehetsége felől megint meggyőződött, de arról is, hogy még sokat kell tanulnia; játékában még ernyedtt pillanatok, néha gorbóbb kisiklások is akadnak. Harsányi pénzeszsákja szintelen, Berczy amorozója pedig egy kissé parkettáncoszerű. A parlagi gavallér bosszantó és operettien kiélezett Mikosch-vonásait Páger egyéni jóízűsége és férfiasága enyhítgette.

A térkép.

Székely Mózes színműve a Belvárosi Színházban.

A *Zatony* írója drámai próbálkozásában is hű maradt magához: most is az idegen uralom alá kényszerített magyarság rabélete és kétségbeesett reménykedése gyötri és lázítja, színművének konfliktusát is ennek az

egetverő igazságtalanságnak ember-sorsokon dúló következményeiből lobbantja lángra. Egy határszéli faluban reviziós térképeket adnak kézről-kézre, a hatóság emögött politikai lázítást szimatol, a gyanú a román csendőrkarhatalom parancsnokára terelődik, akinek magyar grófnő a felesége. Az őrnagy végül maga is hajlandó elhinni az asszony részességét s csak amikor ezt alaptalan vádja halálba kergette, derül ki, hogy süldő leánykájuk — ki anyja magyar lelkét örökölte — volt a tragédia akaratlan elindítója, mikor a külföldi lapokból lerajzolt ábrándtérképet kis játszótársai útján gyermeki felelőtlenséggel juttatta a falubeliek kezére.

A dráma jól van megragadva, parányi szikrából valóban elemi erővel támad itt pusztító tűzvész s a torkunkat fojtogatja a keserűség, hogy erre elszakított véreink között szinte napról-napra alkalom adódhatik. A helyzetek rajzában is, a dialógusban is valódi írói tehetség mutatkozik s írói ízlés is, mely az irredenta tárgyat olcsó, szólamos gyűlölködésre, egyoldalú torzításra soha fel nem használja. Hogy a végén mégis kérérlhetetlen dráma helyett valahogy inkább szörnyű szerencsétlenséget érzünk, bizonyára azon fordul meg, hogy az író a fordulatoknak lelki reflexét is kellőképp tükröztetni egyelőre még nem elég erős. Az epizódokkal a jellemek drámai egymásbacsapását többnyire megkerüli, a színmű tengelyébe állított házasársak magukra is jóformán alig maradnak, valahányszor lelki számvetésüket várnók: valami külső incidens mindig közbevág s a néző figyelme lépten-nyomon elforgácsolódik. Ebből a szempontból az őrnagyék kommunista sofőrjének politikai mesterkedése is zavaró teher-tétel, zavaró nemcsak a nyomozó hatóságra, hanem valamelyest a drámát figyelő közönségre is. Másik ilyen szál a román prefektus lappangó szerelme

az őrnagné iránt: ez is csak a darab végén jut szóhoz s akkor már csak egy igen szépen megírt, de a földolgoctól meglehetősen távolos jelenetre ad alkalmat.

Gondos és lelkes az előadás, Herman Richárd rendezői tudása és leleménye még a parányi színpad kedvezőtlen térvizonyaival is jobbára sikeresen megbirkózik. Simonyi Mária választékos fellépésű és finombeszédű grófnője biztos lélekrajzzal is nagy segítségére van a szerzőnek. Az őrnagnak lelkibb jelenetei alig vannak, inkább csak heves felháborodásai, ezeket Beregi még egy kis páthosztöbblettel is megterhelte. Gyermekszerepben a kis Simon Zsuzsa keltett komoly feltűnést. Végül az átlagon jóval felülemelkedő, eléggé fakó szerepét a színészi fantázia nem közönséges erejével meggazdagító alakítás a Páger Antal keresetlen uriasságú, férfias tónusú prefektusa.

Caramba, avagy: Dolores és a sors-testvérek.

Seca és Fernandez bohósága a Kamara Színházban.

Évbücsúztató mókának szánták, de olyan jóízű, hogy a farsangot is könnyen átélheti. Fő vonzóereje a felelőtlen játékoskedv. «Zenétlen operett» kereteiben széltére él a bohózat s a persziflázs minden kínálkozó eszközzel. A «sorstestvérség» ötletében kitűnő komikai mag rejlik. Egy hiszékeny török agának nyakába varrják a vele egy csillagzat alatt született spanyol pénzbeszedőt, kit azután — hogy annak sorsával a maga jó jövőjét is biztosítsa — nem győz eléggé tömni földi javakkal. Legjobb, hogy — ízlésük is azonos lévén — ugyanabba a nőbe szeretnek bele, mikor azonban fegyverre kerülne a dolog, egyikük sem meri a pisztolyát elsütni, mert az ellenfél halála a tulajdon életének is végét szakasztaná. Mindez azonban

csak hevenyészetten kerül elibénk, az egész tarka história inkább csak tet-szés szerint tágítható keret, amelybe minden belefér. A Kamara Színház is efféle Autolycus tarsolyának fogta fel s jórészt igen mulatságos egyveleget zsúfolt bele. A tömérdék magánszám-ból különösen a Peéry Piri ellenállhatatlan kedélyű torreador-paródiája meg a temperamentumos kis Kéri Panni csecsemőkupléja sikerült. De magának a «darab»-nak szereplői is megérdemlik külön-külön és együtte-

sen az elismerést. A kritikuskak persze az egész körül sok keresnivalója nem akadt, de rosszabb-e ez, mint barátság-talan foglalkozása során a legtöbb olyan alkalom, amidőn buzgón keres-gél és bizony csak gyéren talál?...

Rédey Tivadar.

Helyreigazítás. A Napkelet januári füzetének Színház-rovata tévedésből aláírás nélkül jelent meg. Közleményei egytől-egyig a rovat rendes írójának tollából valók.

Képzőművészet.

Műcsarnok.

A Képzőművészeti Társulat téli tárlata *Katona* Nándor posthumus kollekcióját és a KÉVE művészegye-sület jubiláris kiállítását mutatja be a tagok alkotásain kívül.

Katona Nándor elhunytá alkalmá-ból különböző mendemondák kaptak szárnyra, melyeket főképp a napilapok terjesztettek. A zárkózott, különc-életű művészről az a hír terjedt el, hogy legjobb alkotásait otthon tar-totta, nem mutatta be, nem bocsá-totta áruba s így munkásságát csak halála után lehet megítélni. Beszél-tek arról is, hogy keserűsége *Med-nyánszky* Lászlóval való versengésé-ből fakadt. *Mednyánszky* — a művész szavai szerint — «ellopta» eredményeit s azokból vált naggyá. Nem csoda, hogy ezek után mindenki fokozott érdeklődéssel várta a kiállítást, me-lyen *Katona* java művei a féltve őrzött műterem homályából előker-rülve, hivatva lettek volna igazságot szolgáltatni a «mellőzött» művészeknek.

A kiállítás nagy csalódást keltett. Kiderült, hogy a művész féltve őrzött főművei cseppet sem különböznek azoktól a képeitől, melyek eddig a közönség elé kerültek, legfeljebb még gondosabb aprólékossággal készültek.

Kiderült az is — ami ennél még meg-lepőbb — hogy semmiféle oly «ered-ménye» nincs, amit *Mednyánszky* el-tanulhatott volna tőle; becsületes és jelentéktelen naturalista művész volt világeletében s a mellőzöttség érzete teljesen jogtalanul szállta meg. A Mű-csarnok *Katona*-kollekciója nem mond többet a művészről annál, mit eddig róla tudtunk. A természet hangulatai-nak finom költője volt, de ennek a műfajnak legelőkelőbb magyar mű-velőivel, *Gaal* Lászlóval, *Mészöly*vel, *Mednyánszky*val nem veheti fel a versenyt.

A huszonötéves fennállását ün-neplő KÉVE kiállítása előtt szívesen hajtjuk meg az elismerés zászlaját. Nem annyira tagjainak összetételével, hanem művészéletünkben vitt józan és megértő szerepével emelkedett ki a többi művészegyesület közül. Ha az idő azóta óriásiakat lépett is, szíve-sen emlékezünk meg *Szablya-Frisch-auf Ferenc*, *Szenkhard Ágoston*, *Loh-wag Ernesztin*, *Tornyai János*, *Lénárd Róbert* és a többiek munkájáról; több ízléssel és szerénységgel, de több te-hetséggel is művelték azt az irányt, melyet a mai Műcsarnok gyarlón kép-visel. Fiatal tagjai, *Rozgonyi László*, *Erdei Dezső* és *Basilides Barna* mu-tatják, hogy az egyesület nem akar